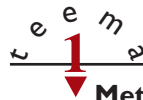

Juho Rantala

Metsänhoidon kustannustehokkuuden merkitys metsätaloudessa

Mitä kustannustehokkuus on?

Tuottavuus on mittari sille, kuinka tehokkaasti tiettyä resurssia käytetään tietyn tuotoksen aikaansaamiseksi. Puhutaan myös tuotos/panos-suhteesta. Tuottavuuden yksikkö voi olla esimerkiksi hehtaaria per tunti (ha/h). Kustannustehokkuus taas on tuottavuuden erikoistapaus, jota käytetään, kun panoksena on raha. Näin ollen kustannustehokkuuden yksikkö voi olla esimerkiksi hehtaaria per euro (ha/€). Käytännössä kustannustehokkuudesta puhutaan usein yksikkökustannusten (esim. €/ha) synonyymina, vaikka teoreettisemmin tarkasteltuna kyseessä on yksikkökustannusten käänteisluku.

Kustannustehokkuus ei itsessään ota kantaa kyseessä olevan toiminnan taloudelliseen kannattavuuteen. Yleisellä tasolla absoluuttinen kannattavuus määritellään tulojen ja menojen erotuksena. Metsätaloudessa kustannustehokkaalla metsänhoidolla voidaan vaikuttaa näihin molempiin kannattavuuden osatekijöihin. Kustannustehokkuuden nostaminen laskee välittömästi metsätalouden menoja. Metsätalouden tulot taas määräytyvät pääasiassa myytävän puun määrän ja siitä saatavan hinnan tulona (määrä × hinta). Kustannustehokkaalla ja laadukkaalla metsänhoidolla voidaan nopeuttaa puuston kasvua ja vaikuttaa siten etenkin myytävissä olevan puuston määrään, mutta laatekijöiden ja leimikkokertymän kautta jossakin määrin myös hintaan.

Metsänhoidon merkitys metsäsektorilla

Suomalaisen metsäteollisuuden kotimaan tuotantoon perustuva liikevaihto on reilut 20 miljardia euroa. Puukaupan ja puunkorjuun sisältävän metsätalouden liikevaihto on noin 3 miljardia euroa. Metsänhoitoon investoidaan vuosittain noin 0,3 miljardia euroa. Metsän pitkistä kiertoajasta huolimatta metsänhoito on tyypillistä alkutuotantoa, jossa syntyneet kustannus- ja laatutappiot moninkertaistuvat metsänkasvatuksen, puuhuollon ja puun jalostusketjun aikana. Tämän päivän metsänhoidolla ratkaistaan, millaista puuta metsänomistajilla, puuta jalostavalla teollisuudella ja koko yhteiskunnallamme on käytettävissä tulevaisuudessa.

Metsätalouden kannattavuus ja metsänomistajien aktiivisuus metsien hoidossa ovat molemmat trendinomaisessa laskussa. Jos kannattavuus painuu pysyvästi negatiiviseksi, investoinnit metsänhoitoon vähenevät ja sen myötä puun saatavuus tulee merkittävästi heikkenemään. Tällä taas on suuri vaikutus puuta jalostavan teollisuuden investointihalukkuuteen. Metsänhoidon mieltäminen taloudelliseksi toiminnaksi on tärkeä askel metsätalouden kannattavuuden hallinnassa. Lisäksi se aktivoi metsänomistajia sekä hoitamaan metsäomaisuuttaan että myös hyödyntämään niitä taloudellisia mahdollisuuksia, joita metsänomistaminen tarjoaa.

Metsänhoidon merkitystä kuvaa parhaiten metsemme kasvun tuplaantuminen viimeisten 50 vuoden aikana reilusta 50 miljoonasta nykyiseen yli

100 miljoonan kuutiometrin vuosikasvuun. Loistava menneisyys ei kuitenkaan takaa menestystä tulevaisuudessa. Taimikonhoidon rästien määrä on kasvanut viimeisten 20 vuoden aikana reilusta 400 000 hehtaarista lähes 700 000 hehtaariin. Lisäksi eriasteisia hirvituhoja on noin miljoonalla metsähehtaarilla. Myös hyviksi luokiteltujen taimikoiden osuus on laskusuunnassa. Tätä selittänee omalta osaltaan taimikonhoidon kustannusten kaksinkertaistuminen saman ajanjakson aikana. Asian voi nähdä myös toisin päin – vuosi vuodelta kasvava osuus taimikonhoitotoista kohdistuu myöhässä oleviin kohteisiin, jolloin myös kustannukset nousevat. Metsänhoidon kustannusten kääntäminen laskusuuntaan onkin yksi metsätaloutemme akuuteista muutostarpeista.

Metsänhoitotyöt metsätalouden investointeina

Metsätalouden näkökulmasta metsänhoitokustannuksia voi tarkastella useasta näkökulmasta. Käytännössä metsänhoitoon tehtävät tai metsänhoidon edellyttämät investoinnit suhteutetaan usein uudistushakkuusta tai laajemmin metsätaloudesta saataviin tuloihin. Näin tarkasteltuna metsänomistajan on sijoitettava 10–20 % metsätalouden kassavirrasta uuden metsikön perustamiseen. Metsätaloudessa käyttökate on siis 80–90 %. Toisaalta pitää muistaa, että käyttökate ei ota kantaa metsätalouteen sitoutuneeseen pääomaan ja sen tehokkaiseen hyödyntämiseen. Etenkin metsänhoitotöiden markkinoinnissa usein sovellettava lähestymistapa on laskea, koska metsänomistaja saa metsän uudistamisketjuun sijoittamansa eurot takaisin kassaan. Kun laskelmaan otetaan mukaan yksityisille metsänomistajille myönnettävät puuntuotannon tuet, ollaan yleensä tilanteessa, jossa metsätalouden kassavirta on ensimmäisen kaupallisen hakkuun jälkeen metsikön iän ollessa 25–30 vuotta likimain ± 0 .

Talousteoreettisesti oikein tapa on tarkastella metsänhoitotöitä investointeina, joilta odotetaan asetetun korkovaatimuksen sisältämiä tuottoja. Laskentamenetelminä voidaan käyttää esimerkiksi netto nykyarvon tai efektiivisen (sisäisen) koron menetelmää. Netto nykyarvo on asetetulla korkokannalla diskontattujen tulo- ja menovirtojen nykyarvon erotus. Efektiivinen korko taas on se korko, jolla

diskontattuna kassavirran nykyarvo on nolla. Metsiköiden pitkä kiertoaika korostaa korkotekijän merkitystä metsätalouden investointilaskennassa. On kuitenkin hyvä muistaa, että metsänhoitoon tehdyt investoinnit ovat yleensä realisoitavissa välittömästi metsäomaisuuden parempana kauppahintana.

Metsänhoidon haasteita

Ammattimaisen työvoiman saatavuus metsätöihin tulee olemaan merkittävä haaste 2010-luvulla. Arviolta puolet nykyisistä metsänhoitotöitä tekevästä metsätöntyöntekijöistä jää eläkkeelle vuoteen 2016 mennessä. Eläköityvien ammattilaisten jättämän aukon paikkaamiseen on kaksi vaihtoehtoa; uusien ammattilaisten saaminen alalle ja ihmistyön tuottavuuden nostaminen. Jos metsänhoitotöiden määrät ja metsien metsänhoidollinen laatu halutaan pitää nykytasolla, tarvitaan molempia. Työn tuottavuuden nostamisessa metsänhoitotöiden koneellistaminen on avainasemassa.

Työvoimapulaa kärjistää metsänomistajakunnan rakennemuutos, jonka seurauksena yhä useampi metsänomistaja on nainen, kaupunkilainen tai eläkeläinen. Vaikka poikkeuksiakin löytyy, tulee metsänomistajien oma työpanos metsänhoidossa vähenemään. Tämän seurauksena joko metsänhoitopalveluiden kysyntä kasvaa tai vaihtoehtoisesti metsänhoidon määrät laskevat. Jotta tulevaisuus olisi ensin mainitun vaihtoehdon mukainen, tarvitaan uudenlaisia, asiakkaan tarpeista lähteviä tuotteistettuja metsäpalveluita. Tällä hetkellä metsätalouden palvelutuotanto on vielä monilta osin kehittymätöntä ja esimerkiksi palveluiden hinta-laatu-suhteessa huomattavaa vaihtelua. Eräässä tutkimuksessa havaittiin hyvien taimikoiden osuuden kaikista kuusen istutustaimikoista vaihtelevan samalla kustannustasolla toimivilla palveluntuottajilla 20 ja 100 prosentin välillä.

Tulevaisuudessa metsänhoitoa ei voi laskea julkisen tuen varaan. Tällä hetkellä puuntuotantoon on saatavissa KEMERA-lain mukaista valtion tukea. Myös pienpuun korjuuta energiakäyttöön tuetaan. Julkisilla tuilla on metsänhoitoon aktivoiva vaikutus ja niiden vaikutus metsänhoitotöiden suhteelliseen kannattavuuteen on huomattava. Nykytilanteessa metsien kestävästä hakkuumahdollisuuksista hyö-

dynnetään kuitenkin vain noin kolme neljäsosaa. Tällaisessa tilanteessa tuotantotukien tarpeellisuus herättäne keskustelua etenkin, kun tuet eivät nyky muodossaan edellytä puun myyntiä jalostuskäyttöön.

Yhteenveto

Metsänhoidon kustannustehokkuutta voidaan parantaa useilla tasoilla. Tarvitaan metsätalouden organisaatio- ja rahoitusrakenteiden sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön ja toisaalta myös työnjaon kehittämistä. Myös organisaatioiden sisäisissä toiminnoissa kuten metsänhoitotöiden suunnittelussa ja ohjauksessa on esimerkiksi kommunikaatio- ja informaatioteknologian hyödyntämiseen liittyviä tehostamismahdollisuuksia. Kustannustehokkuuden parantaminen on siis paljon muutakin kuin metsässä tapahtuvan operatiivisen työn tehostamista, vaikka sitäkin tarvitaan ja esimerkiksi koneellistaminen antaa siihen tulevaisuudessa hyvät mahdollisuudet. Koneellistaminen on myös hyvä esimerkki siitä, että uusien innovaatioiden käyttöönotto edellyttää myös toiminta- ja yhteistyömallien sekä rakenteiden kehittämistä.

Kustannustehokkuudesta puhuttaessa pitää muistaa, että se ei ole synonyymi sanalle halpa. Eurolla saa euron tuotteen tai palvelun myös metsänhoidossa. Esimerkiksi huonon maanmuokkausmenetelmän valinnalla säästetyt eurot joutuu maksamaan moninkertaisesti kasvavina taimikonhoitokustannuksina ja huonompana metsän kasvuna. Näyttää todennäköiseltä, että tulevaisuudessa metsänomistajakunnan muutosten myötä puukauppa ja metsänhoito lähestyvät toisiaan sekä palvelukokonaisuuksissa että metsäorganisaatioiden rakenteissa. Näin metsänhoidon ja etenkin siihen liittyvien palveluiden merkitys kasvaa myös lyhyen aikajänteen puuhuollon näkökulmasta. Pitkällä aikajänteellä laadukkaan ja kustannustehokkaasti tuotetun raaka-aineen merkitys koko Suomen metsäsektorin kehitykselle on ratkaiseva.

■ MMT Juho Rantala. Sähköposti juho.a.rantala@gmail.com